

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ISSN 1303-5746

JOURNAL OF
FACULTY OF THEOLOGY
ISTANBUL UNIVERSITY

Sayı/Number: 33

Yıl/Year: 2015

Basım Yılı: 2016

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ (İÜİFD)
JOURNAL OF FACULTY OF THEOLOGY ISTANBUL UNIVERSITY (JFTIU)

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Adına Sahibi / Owner on Behalf of Faculty
of Theology of Istanbul University
Murteza Bedir (Dekan/Dean)

Editör / Editor
Hüseyin Hansu

Yardımcı Editör / Co-Editor
Mustafa İsmail Bağdatlı

Yayın Sekreteri / Editorial Secretary
Ahmet Aydın

Bölüm Editörleri / Section Editors

Şükrü Özen
Abdullah Tırabzon
Abdülhameed Majeed
Ayşe Zişan Furat
Veysel Kaya
Ali Öztürk

Son Okuma / Redaction

Bünyamin Ayçiçeği
Reyhan Çorak
Mustafa Özağaç

Danışma Kurulu / Advisory Board

Abdurrahman ACAR (Prof.Dr.), Rahim ACAR (Prof.Dr.), Alparslan AÇIKGENÇ (Prof.Dr.), Muhsin AKBAŞ (Prof.Dr.), Yasin AKTAY (Prof.Dr.), Mehmet AKKUŞ (Prof.Dr.), Halis ALBAYRAK (Prof.Dr.), Recep ALPYAĞIL (Doç.Dr.), Ramazan ALTINTAŞ (Prof.Dr.), Abdüsselam ARI (Doç.Dr.), Ali ARSLAN (Prof.Dr.), Zeki ARSLANTÜRK (Prof.Dr.), Nevzat AŞIK (Prof.Dr.), Muhammed ABAY (Yrd. Doç.Dr.), Mahmut AY (Yrd.Doç.Dr.), İrfan AYCAN (Prof.Dr.), Hidayet AYDAR (Prof.Dr.), İbrahim Hakkı AYDIN (Prof.Dr.), Ömer AYDIN (Prof.Dr.), Yaşar AYDINLI (Prof.Dr.), Osman AYDINLI (Prof.Dr.), Fahmettin BAŞAR (Prof.Dr.), Vahdettin BAŞÇI (Prof.Dr.), İrfan BAŞKURT (Doç.Dr.), Kemal BATAK (Doç.Dr.), Abdülaziz BAYINDIR (Prof.Dr.), Mehmet BAYRAKDAR (Prof.Dr.), Bayraktar BAYRAKLI (Prof.Dr.), M.Faruk BAYRAKTAR (Prof.Dr.), Mürteza BEDİR (Prof.Dr.), Ramazan BİÇER (Prof.Dr.), Nahide BOZKURT (Prof.Dr.), Ömer BOZKURT (Yrd.Doç.Dr.), H.İbrahim BULUT (Doç.Dr.), Kerim BULADI (Doç. Dr.), Mehmet BÜYÜKDERE (Prof. Dr.), Yılmaz CAN (Prof.Dr.), Hasan CİRİT (Doç.Dr.), İsmail ÇALIŞKAN (Prof.Dr.), İlyas ÇELEBİ (Prof.Dr.), Mehmet ÇELİK (Prof. Dr.), Yakup ÇİÇEK (Prof.Dr.), Mehmet DALKILIÇ (Prof.Dr.), Muhsin DEMİRCİ (Prof.Dr.), Kürşat DEMİRCİ (Doç.Dr.), İsmail DEMİREZEN (Doç.Dr.), Abdülkadir DONUK (Prof.Dr.), Recai DOĞAN (Prof.Dr.), İbrahim Kafi DÖNMEZ (Prof.Dr.), Ali DURUSOY (Prof.Dr.), Yaşar DÜZENLİ (Prof.Dr.), Feridun M.EMECEN (Prof.Dr.), İzzet ER (Prof.Dr.), Ali ERBAŞ (Prof.Dr.), Hüsamettin ERDEM (Prof.Dr.), Mustafa ERDEM (Prof.Dr.), Ayşe Zişan FURAT (Doç.Dr.), Necmettin GÖKKIR (Doç.Dr.), Bilal GÖKKIR (Doç.Dr.), Musa Kazım GÜLÇÜR (Yrd.Doç.Dr.), Zekeriyâ GÜLER (Prof.Dr.), Sıtkı GÜLLE (Prof.Dr.), Hacı Mehmet GÜNAY (Prof.Dr.), Osman GÜNER (Prof.Dr.), Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU (Prof.Dr.), Abdurrahman HAÇKALI (Prof.Dr.), Ömer Faruk HARMAN (Prof. Dr.), Hüseyin HANSU (Doç.Dr.), Dursun HAZER (Prof.Dr.), Hayati HÖKELEKLİ (Prof.Dr.), Davut HUT (Dr.), M.Zeki İŞCAN (Doç. Dr.), Abdullah KAHRAMAN (Prof.Dr.), İsmail KARA (Prof.Dr.), Mustafa KARA (Prof.Dr.), N.Ünal KARASLAN (Prof.Dr.), Faruk KARACA (Prof.Dr.), Ahmet KAVAS (Prof.Dr.), Mahmut KAYA (Prof.Dr.), Fahri KAYADİBİ (Prof.Dr.), Ziya KAZICI (Prof.Dr.), Bilal KEMİKLİ (Prof.Dr.), İmaduddin Khalil (Prof.Dr.), A.Saim KILAVUZ (Prof.Dr.), Recep KILIÇ (Prof.Dr.), Sadık KILIÇ (Prof.Dr.), Celal KIRCA (Prof.Dr.), Abdullah KIZILCIK (Doç.Dr.), Ferhat KOCA (Prof.Dr.), Hasan KURT (Prof.Dr.), Saffet KÖSE (Prof.Dr.), Yaşar Abit KOÇAK (Prof.Dr.), Mustafa KÖYLÜ (Prof.Dr.), Zekeriyâ KURSUN (Prof.Dr.), İlhan KUTLUER (Prof.Dr.), Bekir KUZUDİŞLİ (Doç. Dr.), Talip KÜÇÜKCAN (Prof.Dr.), Muhtinin MACİT (Doç.Dr.), Yurdağül MEHMETOĞLU (Prof.Dr.), Ahmet Yaşar OCAK (Prof. Dr.), Hakan OLGUN (Doç.Dr.), Mesut OKUMUŞ (Prof.Dr.), Reşat ÖNGÖREN (Prof.Dr.), Hakkı ÖNKAL (Prof.Dr.), Abdülkerim ÖZAYDIN (Prof.Dr.), Tahsin ÖZCAN (Prof.Dr.), Abdurrahman ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Metin ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Mehmet ÖZDEMİR (Prof.Dr.), Mehmet ÖZKARCI (Prof.Dr.), Mevlüt ÖZLER (Prof.Dr.), Haneî PALABYIK (Prof.Dr.), Hüseyin PEKER (Prof. Dr.), Selahattin POLAT (Prof.Dr.), Mehmet Saffet SARIKAYA (Prof.Dr.), Hüseyin SARIOĞLU (Prof.Dr.), A.Nedim SERİNSU (Prof. Dr.), Burhanettin TATAR (Prof.Dr.), Mustafa TAHRALI (Prof.Dr.), Mustafa TEKİN (Doç.Dr.), Nihat TEMEL (Prof.Dr.), Mustafa Zeki TERZİ (Prof.Dr.), Nuri TINAZ (Doç.Dr.), Kasım TURHAN (Prof.Dr.), Süleyman TULÜCÜ (Prof.Dr.), Talip TÜRCAN (Prof.Dr.), Osman TÜREK (Prof.Dr.), Mustafa USTA (Prof.Dr.), Mazlum UYAR (Prof.Dr.), Yavuz ÜNAL (Prof.Dr.), İsmail Safa ÜSTÜN (Prof. Dr.), İsmail YAKIT (Prof.Dr.), Ahmet YAMAN (Prof.Dr.), Cafer Sadık YARAN (Prof.Dr.), Metin YASA (Doç.Dr.), Davut YAYLALI (Prof.Dr.), Nesimi YAZICI (Prof.Dr.), Hüseyin YAZICI (Prof.Dr.), Adem YERİNDE (Doç.Dr.), Yavuz YILDIRIM (Yrd.Doç.Dr.), Ali YILMAZ (Prof.Dr.), İsmail YİĞİT (Prof.Dr.), A.İhsan YİTİK (Prof.Dr.), Metin YURDAGÜR (Prof.Dr.), Ahmet YÜCEL (Prof.Dr.),

Yönetim Yeri / Administration Place

İskenderpaşa Mahallesi, Horhor Caddesi, Kavalalı Sokak, No:1 A-Blok 34080 Fatih/İstanbul.
Tel: (212) 532 60 20, Faks: (212) 532 62 07, e-posta: ilhdergi@istanbul.edu.tr

İÜİFD yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
İÜİFD'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları İÜİFD'ye ait olup, izinsiz olarak kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınmaz.

JFTIU is a biannual peer reviewed international journal.

Legal and scientific responsibility of the published articles belong to the author.

All rights of the published materials belong to JFTIU. These materials cannot be republished, duplicated or moved to an electronic environment partially or completely without permission.

http://dergiark.ulakbim.gov.tr/iuilah

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

OSMANLI DÖNEMİ FENER RUM PATRİKLERİNİN SEÇİMİ /
THE ELECTIONS OF THE PHANAR PATRIACHS IN THE OTTOMAN PERIOD

Salih İnci
9-58

ADLİ PSİKİYATRİNİN VERİLERİ İŞİĞİNDA DİNİ SORUMLULUKLARA PSİKOLOJİK
BAKIŞ / PSYCHOLOGICAL VIEW TO RELIGIOUS RESPONSIBILITIES, IN THE LIGHT OF
THE FORENSIC PSYCHIATRIC DATAS

Ümit Horozcu
59-96

TEK PARTİ DÖNEMİNDEKİ BAZI DİNÎ YAYINLARIN YASAKLANMA SEBEPLERİ /
THE REASONS OF PROHIBITION OF SOME RELIGIOUS PUBLICATIONS IN THE
SINGLE PARTY ERA

Kamil Coştu
97-122

HASAN BASRİ ÇANTAY'IN "KUR'ÂN-I HAKÎM VE MEÂL-İ KERÎM" İSİMLİ ESERİNDE
TASAVVUFÎ YORUMLAR / SUFI INTERPRETATIONS IN HASAN BASRI ÇANTAY'S
"KUR'ÂN-I HAKÎM VE MEÂL-İ KERİM"

Mahmud Ay
123-146

İMAM HATİP ORTAOKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖÇRETMENLERİN DİSİPLİN
PROBLEMLERİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ / THE OPINIONS OF TEACHERS
WORKING IN IMAM HATIP SECONDARY SCHOOLS ABOUT DISCIPLINE PROBLEMS

Mustafa İsmail Bağdatlı
147-166

ISAAC MAYER WISE: AMERİKAN REFORM YAHUDİLİĞİNİN KURUCUSU /
ISAAC MAYER WISE: THE FOUNDER OF AMERICAN REFORM JUDAISM

Mahmut Salihoglu
167-178

KADINLARIN CEMAATLE KILINAN NAMAZLARA İŞTİRAKİ VE NAMAZLARININ
EDASI / WOMEN'S ATTENDANCE TO THE CONGREGATIONAL PRAYERS AND THEIR
PERFORMANCE OF PRAYERS

Abdullah Tırabzon
179-204

DOĞRUDAN SATIŞ YÖNTEMLERİNDEN ÇOK KATLI PAZARLAMA (NETWORK MARKETING) VE FİKHÎ DEĞERLENDİRMEİ / MULTI-LEVEL MARKETING AS A METHOD OF DIRECT SELLING FROM THE POINT OF ISLAMIC JURISPRUDENCE

Abdullah Durmuş
205-228

الاتجاه السياسي في تفسير المنار (عرض وتحليل لمجموعة من القضايا السياسية)

POLITICAL DIRECTION IN AL-MANAR INTERPRETATION (DISCUSSION AND ANALYSIS FOR A GROUP OF POLITICAL ISSUES)

Odeh Abdullah / Mahmoud Sallom
229-258

**TOPLANTI, SEMPOZYUM, ÇALIŞTAY /
MEETING, SYMPOSIUM, WORKSHOP**

“Şîa ve Hadis” Paneli,
(Bilim ve Sanat Vakfı Medeniyet Araştırmaları Merkezi, 18 Nisan 2015)

Seyit Ali Güşen
259-266

Osmanlı Kitap Kültürü: Cârullah Efendi Sempozyumu
(İlmi Etüdler Derneği, 15 Şubat 2015)

Rumeysa Nurdan Akyüz
267-271

KİTAP DEĞERLENDİRMEİ / BOOK REVIEW

Ahmet Selahaddin Bey, Kabe Yollarında: Surre Alayı Hatıraları, haz. İsmail Kara, Yusuf Çağlar (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015), 206 s.

M. Talha Çiçek
272-276

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Yakın Tarihimizin Belgesi 1908-1925 Sırâtümüstakîm
Mecmuası

Reyhan Çorak
277-286

ISAAC MAYER WISE: AMERİKAN REFORM YAHUDİLİĞİNİN KURUCUSU

Mahmut Salihoglu*

Öz:

Yahudilikte Reform hareketi Almanya'da doğmuş olmasına rağmen gelişimini Amerika'da gerçekleştirmiştir. Dönemin sosyal ve siyasi şartları Reform hareketinin Avrupa'da gelişimini sınırlandırmaktaydı. Bireylere inanç ve ifade özgürlüğü tanıyan Amerika'nın toplumsal yapısı Yahudilikte Reform fikirlerinin gelişmesi için verimli bir ortam oluşturmuştur.

Bu makale, Almanya'dan Amerika'ya göç etmiş bir din adamı olan Rabbi Isaac Mayer Wise'in üç kurum aracılığıyla Amerikan Reform hareketi üzerindeki etkisini göstermeye çalışmaktadır. Wise'in Yahudi inanç ve uygulamaları hakkındaki görüşlerini Yahudilerin hepsi kabul etmese de, onun Reform hareketi için temelini attığı üç kurum bütün Amerikalı Yahudiler için toplumsal örgütlenme modeli olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Reform Yahudiliği, Isaac Mayer Wise, *Union of American Hebrew Congregations*, *Hebrew Union College*, *Central Conference of American Rabbis*.

Abstract:

Isaac Mayer Wise: The Founder of American Reform Judaism

Reform movement in Judaism emerged in Germany and reached its full scope in America. Socio-political conditions of Europe limited advance of Reform movement in the continent. American social environment, which offered freedom of religion and expression to individuals, was a fertile soil for the Reform ideas in Judaism.

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı.

This article tries to illustrate the influence of Rabbi Isaac Mayer Wise, who immigrated to America from Germany, on American Reform movement through the establishment of three institutions he pioneered. Although not all the American Jews follow his views of Jewish belief and practice, the institutions he initiated for Reform movement have become a model of communal organisation for all of them.

Keywords: Reform Judaism, Isaac Mayer Wise, *Union of American Hebrew Congregations*, *Hebrew Union College*, *Central Conference of American Rabbis*.

Giriş

Yahudilik uzun tarihi boyunca çeşitli değişiklikler yaşamış bir dini gelenektir. Değişiklikler bazen sosyo-politik şartların, bazen de din anlayışındaki dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Modern dönemde Avrupa'da geleneksel rabbinik din anlayışını sorgulayan ve Yahudi hukukunda değişiklikler öneren yeni bir din yorumu ortaya çıkmıştır. Reform hareketi olarak bilinen bu yorumun doğuşunda Fransız Devrimi sonrası Avrupa Yahudilerinin hukuki statüsündeki değişiklikler özellikle etkili olmuştur.

19. yüzyılda Avrupa'da vatandaşlık haklarını kazanan Yahudilerin önünde yeni eğitim ve iş imkanları doğmuştur. Daha önce pek çok sosyal ve ekonomik engelle sınırlı bir hayat süren Avrupa Yahudileri vatandaşlık hakkı elde ederek yaşadıkları ülkelerin vatandaşlarıyla eşit statüye kavuşmuşlardır. Bu durum Yahudilerin diğer inançlara mensup kişilerle karışık bir sosyal hayat tecrübesi edinmesine yol açmıştır. Avrupa'da Yahudilere kapalı olan askeri ve bürokratik kadrolarda çalışma imkanının yanı sıra onlara eğitim alanında da yeni fırsatlar doğmuştur. Daha önce çok sınırlı sayıda Yahudinin devam etme imkanı bulduğu üniversite eğitimi artık Yahudilere de açılmıştır.

Avrupa Yahudilerinin vatandaşlık hakkı elde etmeleri bir yandan onlara pek çok fırsatın kapısını açmış, diğer yandan dini ve kültürel açıdan geleneksel Yahudi kimliğini tehdit eden bazı gelişmeleri de mümkün kılmıştır. Bunların başında üniversite eğitimi gören Yahudi gençlerinin aldıkları seküler eğitim bir sonucu olarak edindikleri eleştirel bakış açısını kendi geleneklerine ve dini kaynaklarına da uygulamaları gelmekteydi.

İlahi kaynaklı olduğu kabul edilen Tanah ve Talmud gibi Yahudi dini metinleri, seküler araştırma yöntemleriyle incelenmeye başlanınca bu metinlerde insan müdahalesini gösteren bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum geleneksel Yahudi bakış açısı ile çelişmekteydi. Aynı eleştirel yaklaşım, bu dini kaynaklara dayandırılan dini pratiklere de uygulanınca bazı değişiklik teklifleri ortaya çıkmıştır. Bu da geleneği temsil eden kişi ve kurumlarca hoş karşılanmamış ve reddedilmiştir.

Üniversite eğitimi alan ilk nesil rabbiler arasında hepsinin katıldığı ortak bir yaklaşımdan bahsetmek zordur. Samson R. Hirsch gibi bazı üniversite eğitilmiş rabbiler geleneksel Yahudilik ile modern kültürün sentez edilmesini ve geleneksel din yorumunun devam ettirilmesini savunurken,¹ Abraham Geiger ve Samuel Holdheim gibi bazı rabbiler geleneksel dini pratiklerde değişiklik yapılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.²

Bu ikinci gruptaki din adamlarının öncülüğünü yaptığı hareket Reform Yahudiliği olarak isimlendirilmiştir. Reform hareketine mensup olanlar arasında dini alanda yapılacak yenilikler konusunda bir görüş birliğinden bahsetmek zordur. Yahudiliğin her dönem değişime açık olduğunu söyleyen ve tedrici bir reformu savunan Abraham Geiger'in yanı sıra Yahudi hukukunda ve dini uygulamalarında radikal değişiklikleri savunan Samuel Holdheim da reform kampında değerlendiriliyordu.³

Almanya'da başlayıp diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Yahudiler arasında da kısa zamanda yankı bulan Reform düşüncesi, Avrupa'daki sosyal ve tarihsel şartlar nedeniyle hızla yayılma ve kurumsallaşma imkanı bulamamıştır. 19. yüzyılda göç eden Yahudiler aracılığıyla ulaştığı Amerika, Reform Yahudiliğinin yaygınlaşması ve olgunlaşması için elverişli bir ortam oluşturmuştur.

¹ Alan Unterman, *Jews: Their Religious Beliefs and Practices*, Routledge, London, 1989, s. 222.

² Jakob J. Petuchowski, "Abraham Geiger and Samuel Holdheim: Their Differences in Germany and Repercussions in America", *Leo Baeck Institute Yearbook*, 1977, c. 22, sayı 1, s. 139.

³ Unterman, s. 216.

Yahudiler, mensup oldukları Yahudilik yorumunu Amerika'ya taşımış ve orada kendi sinagoglarını kurmuşlardır. Bu sinagoglar etrafında oluşan cemaatler, din adamı ihtiyacını Avrupa'dan davet ettikleri rabbiler ile karşılamaya çalışmışlardır. Avrupa'dan gelen Yahudi din adamları Amerikan kültürüne ve hayat tarzına aşina olana kadar hem kendileri hem de hizmet ettikleri cemaatler pek çok zorluklar ve yabancılıklar çekmişlerdir. Bu durum bazen cemaat içinde çatışmalara ve bölünmelere yol açmıştır. Mesela geleneğe bağlılığa vurgu yapan bir rabbi Amerika'daki sosyal ve ekonomik şartlar gereği bazı esneklikler bekleyen cemaate uyum sağlamayı reddedebiliyordu. Bunun aksi de söz konusuydu. Bu gibi durumlarda rabbi cemaati ikna edecek bilgi birikimine ve karizmaya sahipse onlara kendi fikrini kabul ettirebiliyordu. Rabbi cemaatin hepsini ikna edemezse bu durumda ikna ettikleri ile birlikte yollarına devam ediyor, diğerleri kendilerine uygun bir rabbi bulmak zorunda kalıyordu.

Amerikan Reform Yahudiliğinin şekillenmesine en çok etki eden isimlerden biri olan Isaac Mayer Wise da Avrupa'dan Amerika'ya göç etmiş ve cemaatle ideolojik farklılıkları bizzat yaşamış bir din adamı olarak dikkat çekmektedir.

Isaac Mayer Wise (1819 – 1900)

Prag ve Viyana'da eğitimini tamamlayan Isaac Mayer Wise 1846 yılında New York'a gelerek Ortodoks Yahudilik anlayışına sahip Beth El Sinagogu'na rabbi olmuştur.⁴ Wise'in başlattığı yeniliklere cemaate mensup bazı kişiler karşı çıkınca bölünme kaçınılmaz olmuştur.⁵ 1850 yılında Wise ve taraftarları Anshe Emeth adıyla reformcu görüşleri benimseyen yeni bir sinagog kurmuştur.⁶ Geleneksel olarak sinagogda kadınlar ve erkekler ayrı otururken, bu sinagog kadın ve erkeklerin karışık olarak oturduğu Amerika'daki ilk sinagog olmuş-

⁴ Bezalel Gordon, "Wise, Isaac Mayer" *Encyclopaedia Judaica*, c. 21, s. 99.

⁵ John A. Hardon, *American Judaism*, Loyola University Press, Chicago, 1971, s.44.

⁶ David Philipson, "The Progress of the Jewish Reform Movement in the United States" *Jewish Quarterly Review*, October 1897, c. 10, sayı 1, s. 64.

tur.⁷ 1854'te Cincinnati'de Bne'i Jeshurun cemaatine rabbi olan Wise hayatının sonuna kadar burada görev yapmıştır.⁸ Wise, 1856 yılında Reformcu görüşler doğrultusunda şekillendirdiği *Minhağ America* ismiyle bir dua kitabı (*sidur*) da yayımlamıştır.⁹

İlimli bir Reformcu olarak nitelendirilen Wise bir yandan Isaac Leeser gibi geleneksel din anlayışını savunan din adamlarıyla görüş ayrılığına düşerken, öte yandan David Einhorn gibi radikal Reformcularla tartışmıştır.¹⁰

19. yüzyılda Amerika'ya göç eden pek çok Yahudi din adamından biri olan Wise diğerlerinden daha çok Amerikan Reform hareketinde etkili olmuştur. Wise'in kalıcı etkisinin arkasında diğerlerinden daha bilgili olması, daha geniş entelektüel kapasiteye sahip olması veya daha çok eser yazmış olması yatmamaktadır. Wise'in etkisini, öncülük ettiği üç kurumun Yahudi toplumunda ihtiyacı hissedilen eksiklere cevap vermesinde aramak daha doğru olacaktır.

Amerikan Reform Hareketinin Kurumsallaşması

19. yüzyılda Amerika'daki Yahudileri din anlayışları açısından Reformcu, Ortodoks ve Muhafazakar diye üç ana grupta ele almak mümkündür. Günümüzde bu üç grup kurumsallaşmalarını tamamlamış, kendilerine ait örgütlerini ve eğitim müesseselerini kurmuşlardır. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında bu gruplardan hiçbiri henüz kurumsallaşma yönünde bir adım atmış değildir. Isaac Mayer Wise Yahudiler arasındaki bu kurumsallaşma eksikliğini gören ve bu yönde adımlar atan ilk lider olmuştur. Wise'in öncülük yaptığı üç kurum diğer Yahudi gruplara da örnek olmuş ve benzer kurumlar zaman içerisinde onlar tarafından da oluşturulmuştur.

⁷ Sefton D. Temkin, *Creating American Reform Judaism: The Life and Times of Isaac Mayer Wise*, Valentine Mitchell, London, 1998, s. 149; Gordon, s. 99.

⁸ Marc Lee Raphael, *Judaism in America*, Columbia University Press, New York, 2003, s. 150; Philipson, s. 64.

⁹ Louis Jacobs, "Wise, Isaac Mayer", *The Jewish Religion: A Companion*, Oxford University Press, Oxford, 1995, s. 589; Gordon, s. 99.

¹⁰ Hasia R. Diner, *The Jews of the United States, 1654 to 2000*, University of California Press, London, 2004, s. 121.

1. *Union of American Hebrew Congregations* (Amerika Yahudi Cemaatleri Birliği)

Amerika’da anayasa teminatı altında olan düşünce ve inanç özgürlüğü ortamı yeni sinagog kurmak isteyenleri her hangi bir dini veya resmi otoriteden izin almak mecburiyetinde bırakmamıştır. Bu özgür ortamda gelenekten hiç taviz vermeyen Ortodoks sinagogların yanında Yahudilikte radikal ölçüde reformu savunan sinagoglar da kurulabilmiştir.

Isaac Mayer Wise’in da aralarında bulunduğu bir grup dini lider 1873 yılında Amerika’nın çeşitli bölgelerine dağılmış olan Yahudi cemaatlerini bir çatı altında toplama amacıyla *Union of American Hebrew Congregations*’ı (Amerika Yahudi Cemaatleri Birliği) kurmuştur. Bu örgüt, isminin ifade ettiği amacı yani Amerika’daki tüm Yahudi cemaatleri bir araya getirmeyi gerçekleştirmeye muvaffak olamasa da, Yahudilikte Reform yapılmasını savunan cemaatleri bir çatı altında toplamayı başarmıştır. 1873’te kurulduğunda 34 cemaatin üye olduğu örgüt, sadece 7 yıl sonra 1880’de Amerika’daki mevcut 200 Reform cemaatinin 188’ini temsil eder duruma gelmiştir.¹¹

2003 yılında *Union of American Hebrew Congregations*, ismini *Union for Reform Judaism* (Reform Yahudiliği Birliği) olarak değiştirmiştir.¹²

1996 – 2011 yılları arasında *Union for Reform Judaism*’in başkanlığını yürüten Rabbi Eric Yoffie siyasi konularda görüşler beyan ederek Reform hareketinin sadece sinagogla sınırlı bir oluşum olmadığını ortaya koymuştur. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush’un iç politikalarına eleştiriler yönelten R. Yoffie, Irak Savaşı’na karşı da bir tavır almıştır.¹³ 2012 yılından beri *Union for Reform Judaism*’in başkanlığını yapan Rabbi Rick Jacobs da yaptığı açıklamalarla selefinin yolunu takip ettiğini göstermektedir.¹⁴

¹¹ Diner, s. 122.

¹² Bertram Wallace Korn, “Union of Reform Judaism” *Encyclopaedia Judaica*, c. 20, s. 255.

¹³ Korn, s. 255.

¹⁴ R. Jacobs’ın açıklamaları ve hareketin çeşitli konulardaki görüşleri için bkz. <https://www.urj.org/>

Union for Reform Judaism, günümüzde Amerika'da yaşayan Yahudilerin %35'ini oluşturan Reformcu Yahudi cemaatlerin çatı örgütü olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki Reformcu Yahudiliği temsil etmektedir.

2. *Hebrew Union College (Yahudi Birliği Koleji)*

19. yüzyılın son çeyreğinde Amerika'da Yahudi cemaatlerin din adamı ihtiyacını hala Avrupa'dan göç eden veya davet edilen rabbiler karşılamaktaydı. Avrupa ile Amerika arasındaki kültürel, sosyal ve dini farklılıklar din adamlarının toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesini zorlaştırıyordu. Dışarıdan gelen din adamlarının Amerikalı Yahudilerin dini ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını gören Wise, Amerika'da rabbi yetiştirmek üzere bir okul kurmaya girişmiştir.

Yahudi geleneğine farklı yaklaşımları benimseyen bütün Yahudi cemaatlerine hitap edecek rabbiler yetiştirmek üzere 1875 yılında Ohio eyaletinin Cincinnati şehrinde *Hebrew Union College* kurulmuştur.¹⁵ Okulun ismindeki "union" kelimesi ile Yahudiler arasında "birliğe" atıf yapan okul toplumun farklı kesimlerinden öğrencileri cezbetmiştir.

Her ne kadar ideolojik olarak her kesime hitap etme iddiasında olsa da *Hebrew Union College* ilk mezunları için düzenlediği mezuniyet töreninde misafirlerle geleneksel Yahudi hukukunca *koşer* kabul edilmeyen kabuklu deniz ürünleri ikram edince, geleneksel cemaatler hayal kırıklığına uğramıştır.¹⁶

Başlangıçta okula destek veren Muhafazakar Yahudiler bu olaydan sonra desteklerini çekerek 1886 yılında New York'ta *Jewish Theological Seminary* ismiyle kendi okullarını kurmuştur.¹⁷ Buna rağmen Amerika'daki rabbi yetiştiren ilk yüksek okul olması, *Hebrew Union College*'a ve onu kuran Wise'in mensup olduğu Reform hareketine önemli bir avantaj sağlamıştır.

¹⁵ Stanley F. Chyet & Michael A. Meyer, "Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion" *Encyclopaedia Judaica*, c. 8, s. 739.

¹⁶ Kaplan, Dana Evan, *American Reform Judaism: An Introduction*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey, 2003, s. 7; Jacobs, s. 590.

¹⁷ Jacobs, s. 590; Korn, s. 254.

1950 yılında R. Stephen S. Wise tarafından New York'ta kurulan *Jewish Institute of Religion* ile birleşme kararı alan *Hebrew Union College*¹⁸ günümüzde Cincinnati, Jerusalem, Los Angeles ve New York'taki kampüslerinde rabbinik eğitim vermeye devam etmektedir.¹⁹

Hebrew Union College'tan 1972 yılında mezun olan Sally F. Priesand, rabbi ünvanı alan ilk kadın olarak tarihe geçmiştir. 2005 yılı itibariyle *Hebrew Union College* 400'ü kadın olmak üzere 2500'den fazla rabbi yetiştirmiştir.²⁰

3. Central Conference of American Rabbis (Amerikalı Rabbiler Merkez Konferansı)

1889 yılında Isaac Mayer Wise tarafından kurulan *Central Conference of American Rabbis*, *Hebrew Union College*'tan mezun olan ve Amerika'nın çeşitli eyaletlerinde din hizmetleri sunan rabbileri temsil edecek bir örgüt olarak planlanmıştır. Wise 1900 yılında ölene kadar, *Hebrew Union College*'ın yanı sıra bu kurumun da başkanlığını yürütmüştür.²¹

Central Conference of American Rabbis din adamlarının mesleki dayanışması için bir örgüt olmaktan çok, Reform Yahudiliğine mensup rabbilerin ortak bir zeminde buluşması, belli ilkeler çerçevesinde hareket etmesi ve ana konularda ortak görüş oluşturması ve bunları kamuoyuna ilan etmesi için uygun bir platform olmuştur.

Bu organizasyon, 1890'dan itibaren bir yıllık kitap yayımlamaya başlamıştır. Yıllığın ilk sayısında 1869 Philadelphia Konferansı ve 1885 Pittsburgh Platformu'nda yapılan konuşmalar ve alınan kararlar yayımlanmıştır. Daha sonra 1937'de Columbus Platformu'nun kararları da bu yıllık tarafından yayımlanacaktır.²²

¹⁸ Chyet, s. 740; Raphael, s. 79.

¹⁹ *Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion* hakkında bkz. <http://huc.edu/>.

²⁰ Chyet, s. 740.

²¹ Richard N. Levy, "Central Conference of American Rabbis" *Encyclopaedia Judaica*, c. 4, s. 545.

²² Pittsburgh ve Columbus Platformları hakkında geniş bilgi için bkz. Seda Özmen, *Reform Yahudiliğinin İki Temel Dökümanı: Pittsburgh ve Columbus Platformları*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Central Conference of American Rabbis 1976 yılında *Centenary Perspective* (Yüzüncü Yıl Perspektifi) başlığıyla görüşlerini açıkladıktan sonra 1999'da tekrar Pittsburgh'da *Statement of Principles* (Prensipler Beyanı) adıyla Reform Yahudiliğinin teolojik, sosyal ve politik duruşunu kamuoyuna ilan etmiştir.²³

Yüzyılı aşan bir süre içinde temel ilkelerini dört kez gözden geçirip ilan eden Reform hareketi böylece görüşlerinin sabit ve değişmez olmadığını, bilakis dünya savaşları, anti-semitizm, holocaust, İsrail'in kuruluşu ve benzeri olaylar karşısında hareketin kararlarını güncellemeye açık olduğunu göstermiştir.

Geleneksel Yahudilikte kadınların rabbi olarak yetkilendirilmediği göz önünde tutulursa *Central Conference of American Rabbis*'ın başkan olarak 2003 yılında bir kadını, Rabbi Janet Marder'ı seçmesinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.²⁴

Isaac Mayer Wise'in Mirası

2010 yılında Pew Research Center tarafından yapılan bir araştırmaya göre dünya Yahudi nüfusu 13.860.000 kişi olarak belirlenmiştir. Dünya Yahudi nüfusunun en kalabalık grubunu % 43.6 ile Kuzey Amerika'da yaşayan Yahudiler oluşturmaktadır. Onu % 40.6 ile İsrail'in de dahil olduğu Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşayan Yahudiler izlemektedir.²⁵

2013 yılında yapılan diğer bir araştırmaya göre Amerika'da yaşayan Yahudilerin % 35'i Reform Yahudiliğine mensup iken, % 18 Muhafazakar Yahudiliğe ve % 10 Ortodoks Yahudiliğe bağlı görünüyor.²⁶ Bu rakamlar Amerika'daki en yaygın Yahudilik anlayışının Reform Yahudiliği tarafından temsil edildiğini göstermektedir. Reform Yahudiliğinin bu başarısının arkasında şüphesiz pek çok neden bulunmaktadır. Ancak Reform Yahudiliğinin Amerika'da kurumsallaşması ile ilgili geniş bir vizyona sahip olan Isaac Mayer Wise'in etkisi inkar edilemez.

²³ *Central Conference of American Rabbis* hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://ccarnet.org/>.

²⁴ Levy, s. 546.

²⁵ Pew Research Center, "Jews", *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*, 2015, <http://www.pewforum.org/2015/04/02/jews/>.

²⁶ Pew Research Center, *A Portrait of Jewish Americans*, 2013, <http://pewrsr.ch/16IN5U4>.

Avrupa'dan Amerika'ya göç tecrübesini bizzat yaşamış biri olan Wise yeni dünyada sosyal ve ekonomik şartların gereklerini göz önünde tutarak görev yaptığı sinagoglarda yeniliklere açık bir tavır göstermiştir. Bu konuda Wise yalnız değildir. Onun gibi pek çok Reformcu rabbi Amerika'da din adamı olarak cemaatlere rehberlik ettiği halde Wise diğerlerinden daha çok bilgili olması ile değil daha geniş vizyona sahip bir lider olmasıyla öne çıkmıştır.

Wise'in kurulmasına ön ayak olduğu kurumlar her ne kadar Amerikan Yahudilerini bir çatı altında toplamayı başaramamış olsa da Ortodoks ve Muhafazakar Yahudiler de Wise'in izinden giderek onun oluşturmuş olduğu kurumsallaşmanın benzerini kendi gruplarında gerçekleştirmişlerdir. Wise'in öncülük ettiği üçlü sacayağı üzerine oturan Reform Yahudiliğinin kurumsallaşması yukarıda değinilen şu üç kurumdan oluşmaktaydı:

- a) Cemaatleri bir araya getiren *Union of American Hebrew Congregations*,
- b) din adamı yetiştiren *Hebrew Union College* ve
- c) rabbileri temsil eden *Central Conference of American Rabbis*.

Günümüzde Wise'in teolojik görüşlerine katılsın ya da katılmasın Amerikan Yahudi grupları, Wise'in kurmuş olduğu bu üçlü organizasyon sistemini takip ederek onun mirasını yaşatmaya devam etmektedir.

Kaynakça

Chyet, Stanley F. & Michael A. Meyer, "Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion" *Encyclopaedia Judaica*, c. 8, s. 739-740.

Diner, Hasia R., *The Jews of the United States, 1654 to 2000*, University of California Press, London, 2004.

Gordon, Bezalel, "Wise, Isaac Mayer" *Encyclopaedia Judaica*, c. 21, s. 99-100.

Hardon, John A., *American Judaism*, Loyola University Press, Chicago, 1971.

Jacobs, Louis, "Wise, Isaac Mayer", *The Jewish Religion: A Companion*, Oxford University Press, Oxford, 1995, s. 589-590.

Kaplan, Dana Evan, *American Reform Judaism: An Introduction*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey, 2003.

Korn, Bertram Wallace, "Union of Reform Judaism" *Encyclopaedia Judaica*, c. 20, s. 254-255.

Levy, Richard N., "Central Conference of American Rabbis" *Encyclopaedia Judaica*, c. 4, s. 545-546.

Özmen, Seda, *Reform Yahudiliğinin İki Temel Dökümanı: Pittsburgh ve Columbus Platformları*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Petuchowski, Jakob J., "Abraham Geiger and Samuel Holdheim: Their Differences in Germany and Repercussions in America", *Leo Baeck Institute Yearbook*, 1977, c. 22, sayı 1, s. 139-159.

Pew Research Center, *A Portrait of Jewish Americans*, 2013, <http://pewrsr.ch/16IN5U4> (15.12.2015).

Pew Research Center, "Jews", *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*, 2015, <http://www.pewforum.org/2015/04/02/jews/>.

Philipson, David, "The Progress of the Jewish Reform Movement in the United States" *Jewish Quarterly Review*, October 1897, c. 10, sayı 1, s. 52-99.

Raphael, Marc Lee, *Judaism in America*, Columbia University Press, New York, 2003.

Temkin, Sefton D., *Creating American Reform Judaism: The Life and Times of Isaac Mayer Wise*, Vallentine Mitchell, London, 1998.

Unterman, Alan, *Jews: Their Religious Beliefs and Practices*, Routledge, London, 1989.

